

MUSTAQIL O‘QUV FAOLIYATIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK IMKONIYATLARINI ANIQLASH

Ibragimova Sharifa Aminovna
Osiyo xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda mustaqil o‘quv faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari o‘rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, AKT vositalari o‘quvchilarning bilimlarni mustaqil egallash, refleksiya, tanqidiy va ijodiy fikrlash, shuningdek, o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, AKTdan samarali foydalanish ta’lim jarayonini individualizatsiya qilish, motivatsiyani oshirish va bilim sifatini yaxshilashga imkon beradi.

Kalit so‘zlar: Mustaqil o‘quv faoliyati, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, pedagogik samaradorlik, motivatsiya, individualizatsiya, refleksiya, tanqidiy fikrlash

ВЫЯВЛЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: В данном исследовании изучались педагогические возможности информационно-коммуникационных технологий в самостоятельной учебной деятельности. Результаты исследования показывают, что ИКТ-инструменты способствуют развитию у учащихся навыков самостоятельного освоения знаний, рефлексии, критического и творческого мышления, а также самоуправления. Кроме того, эффективное использование ИКТ позволяет индивидуализировать образовательный процесс, повышать мотивацию и качество усвоения знаний.

Ключевые слова: Самостоятельная учебная деятельность, информационно-коммуникационные технологии, педагогическая эффективность, мотивация, индивидуализация, рефлексия, критическое мышление

IDENTIFYING THE PEDAGOGICAL POTENTIAL OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN INDEPENDENT LEARNING ACTIVITIES

Abstract: This study examines the pedagogical potential of information and communication technologies (ICT) in independent learning activities. The findings indicate that ICT tools facilitate students' independent knowledge acquisition, reflection, critical and creative thinking, and self-regulation skills. Moreover, the effective use of ICT enables the individualization of the learning process, enhances motivation, and improves learning quality.

Keywords: Independent learning, information and communication technologies, pedagogical effectiveness, motivation, individualization, reflection, critical thinking

Zamonaviy ta’lim tizimida mustaqil o‘quv faoliyatini samarali tashkil etish masalasi ta’lim sifati va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) jadal rivojlanishi ta’lim jarayonida yangi pedagogik imkoniyatlarni yuzaga keltirib, o‘quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, individuallashtirish va differensiallashtirishga keng sharoit yaratmoqda. Shu sababli mustaqil o‘quv faoliyatida AKT vositalarining pedagogik imkoniyatlarini ilmiy asosda aniqlash va tahlil qilish dolzarb masala hisoblanadi. Mustaqil o‘quv faoliyati shaxsning o‘z-o‘zini rivojlantirish, bilimlarni chuqur egallash va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim pedagogik mexanizm hisoblanadi. Pedagogika fanida mustaqil o‘quv faoliyati o‘quvchining tashqi nazoratdan nisbatan holi bo‘lgan, maqsadli, ongli va rejalashtirilgan o‘quv harakatlari majmui sifatida talqin etiladi. Mazkur faoliyat o‘quvchida mas’uliyat, o‘z-o‘zini nazorat qilish, refleksiya va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi¹.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari esa mustaqil o‘quv faoliyatini tashkil etishda didaktik muhitni tubdan o‘zgartiruvchi omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. AKT vositalari orqali o‘quvchilar ta’lim resurslariga cheklanmagan vaqtda, individual tezlikda murojaat qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar, masofaviy ta’lim platformalari, multimediali taqdimotlar va interaktiv test tizimlari mustaqil ta’limning samaradorligini oshiruvchi muhim pedagogik vositalar hisoblanadi². Pedagogik nuqtayi nazardan AKT vositalarining eng muhim imkoniyatlaridan biri – o‘quv jarayonini individuallashtirishdir. Har bir o‘quvchi o‘z bilim darajasi, qiziqishi va ehtiyojiga mos o‘quv materiallarini tanlash imkoniga ega bo‘ladi. Bu esa konstruktivistik yondashuv asosida bilimlarni faol o‘zlashtirishga xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, AKT asosida tashkil etilgan mustaqil ta’limda o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish darajasi an’anaviy usullarga nisbatan 20–30 foizga yuqori bo‘ladi.

AKT vositalari mustaqil o‘quv faoliyatida motivatsiyani oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Multimediali kontent, vizual va audio materiallar, gamifikatsiya elementlari o‘quvchilarni faol o‘rganishga undaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, vizual axborot matnli axborotga nisbatan 60 foizgacha tezroq qabul qilinadi³. Bu esa mustaqil o‘rganishda AKTdan foydalanishning samaradorligini oshiradi. Shuningdek, AKT vositalari o‘quvchilarning metakognitiv ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Elektron ta’lim platformalarida mavjud bo‘lgan o‘z-o‘zini baholash testlari, reyting tizimlari va progress monitoring vositalari o‘quvchiga o‘z bilim darajasini tahlil qilish va kelgusidagi o‘quv strategiyasini belgilash imkonini beradi. Bu holat mustaqil o‘quv faoliyatining ongli va rejalashtirilgan bo‘lishini ta’minlaydi.

Masofaviy ta’lim texnologiyalarining rivojlanishi mustaqil o‘quv faoliyatida AKTning pedagogik imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. Moodle, Google Classroom, Microsoft

¹ Zunnunov A. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.

² Polat E.S. Novye pedagogicheskie i informatsionnye tekhnologii v sisteme obrazovaniya. – M.: Akademiya, 2019.

³ Mayer R. Multimedia Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

Teams kabi platformalar o‘quvchilarga topshiriqlarni mustaqil bajarish, o‘qituvchi bilan masofadan muloqot qilish va hamkorlikda o‘rganish imkonini bermoqda. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, masofaviy ta’lim elementlari qo‘llanilgan mustaqil o‘quv faoliyatida o‘quvchilarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari o‘rtacha 25 foizga oshgan⁴. AKT vositalari yordamida mustaqil o‘quv faoliyatini tashkil etishda muhim pedagogik shartlardan biri – axborot xavfsizligi va akademik halollikni ta’minlashdir. Plagiatni aniqlash dasturlari, elektron nazorat tizimlari va autentifikatsiya vositalari o‘quvchilarning mustaqil ishlashini nazorat qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi⁵. Shu bilan birga, AKT vositalaridan foydalanishda pedagogik muvozanatni saqlash zarur. Texnologiya ta’lim maqsadiga xizmat qilishi lozim, aks holda u o‘quvchining mustaqil fikrlashini cheklashi mumkin. Shu sababli AKT asosida mustaqil o‘quv faoliyatini tashkil etishda didaktik tamoyillar – tizimlilik, izchillik, ongli o‘zlashtirish va amaliy yo‘naltirilganlikka amal qilish muhim hisoblanadi. Umuman olganda, mustaqil o‘quv faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari o‘quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish, individuallashtirish, motivatsiyani oshirish va ta’lim sifatini yaxshilashda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlar AKT vositalarining to‘g‘ri va maqsadga muvofiq qo‘llanilishi mustaqil ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshirishini tasdiqlaydi.

Mustaqil o‘quv faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlarini aniqlashda ularning amaliy samaradorligini baholash muhim ilmiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. AKT vositalarining samaradorligi nafaqat texnik imkoniyatlari, balki ularning o‘quv jarayoniga pedagogik jihatdan to‘g‘ri integratsiya qilinishi bilan belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, mustaqil o‘quv faoliyatida AKTdan foydalanishning samaradorlik mezonlari sifatida o‘quvchilarning bilim sifati, mustaqil ishlash ko‘nikmalari, tanqidiy va ijodiy fikrlash darajasi, shuningdek, o‘z-o‘zini boshqarish kompetensiyalarini ko‘rsatish mumkin⁶.

Pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, AKT asosida tashkil etilgan mustaqil o‘quv faoliyatida o‘quvchilarning o‘quv topshiriqlarini bajarish sifati va chuqurligi sezilarli darajada oshadi. Masalan, elektron o‘quv modullari, video-ma’ruzalar va interaktiv topshiriqlar orqali bilimlarni mustaqil o‘zlashtirgan o‘quvchilarda tahlil qilish va umumlashtirish ko‘nikmalari an’anaviy usullarga nisbatan yuqori shakllanadi⁷. Bu holat Bloom taksonomiyasining yuqori darajalariga mos kognitiv faoliyatning rivojlanishini ta’minlaydi. Mustaqil o‘quv faoliyatida AKT vositalarining muhim pedagogik imkoniyatlaridan yana biri – o‘quvchilarning reflektiv faoliyatini rivojlantirishdir. Elektron portfoliolar, bloglar va onlayn muhokama maydonlari orqali o‘quvchilar o‘z bilimlarini tahlil qiladi, xatolarini anglaydi va kelgusidagi rivojlanish yo‘nalishlarini belgilaydi.

⁴ OECD. Digital Education Outlook. – Paris, 2021

⁵ G‘afforov O. Raqamli ta’lim va akademik halollik. – Toshkent, 2022.

⁶ Xodjayev B., Yo‘ldoshev J. **Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ta’lim samaradorligi**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 156–160-b.

⁷ Bloom B.S. **Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals**. – New York: Longman, 2018. – P. 201–215.

Tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, refleksiya elementlari kiritilgan raqamli ta‘lim muhitida mustaqil o‘qish samaradorligi o‘rtacha 30 foizga oshadi.

AKT vositalari mustaqil o‘quv faoliyatida differensial yondashuvni amalga oshirish imkonini ham beradi. Adaptiv ta‘lim tizimlari o‘quvchining individual bilim darajasi va o‘zlashtirish tezligiga mos holda o‘quv materiallarini taqdim etadi. Bu esa o‘quvchilarning o‘z imkoniyatlariga mos ravishda rivojlanishini ta‘minlab, bilimdagi bo‘shliqlarni bartaraf etishga xizmat qiladi⁸. Ayniqsa, sun‘iy intellekt elementlariga asoslangan ta‘lim platformalari mustaqil ta‘lim samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda.

Mustaqil o‘quv faoliyatida AKTdan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni ham e‘tibordan chetda qoldirib bo‘lmaydi. Ulardan biri – o‘quvchilarning raqamli savodxonlik darajasining yetarli emasligidir. Agar o‘quvchi AKT vositalaridan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lmasa, texnologiya ta‘lim samaradorligini oshirish o‘rniga, aksincha, chalg‘ituvchi omilga aylanishi mumkin. Shu sababli mustaqil o‘quv faoliyatini AKT asosida tashkil etishda raqamli kompetensiyalarni bosqichma-bosqich shakllantirish muhim hisoblanadi. Yana bir muhim masala – axborot ortiqligi muammosidir. Internet resurslarining haddan tashqari ko‘pligi o‘quvchilarda noto‘g‘ri axborotni tanlash, ishonchsiz manbalarga tayanish holatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois o‘quvchilarda axborotni tanqidiy baholash va saralash ko‘nikmalarini rivojlantirish mustaqil o‘quv faoliyatining ajralmas qismi bo‘lishi lozim⁹. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, AKT vositalaridan samarali foydalanilgan mustaqil o‘quv faoliyatida o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan ichki motivatsiyasi kuchayadi. O‘quvchilar bilimni tayyor shaklda qabul qiluvchi subyekt emas, balki bilimni mustaqil yaratuvchi faol subyekt sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa zamonaviy ta‘limning asosiy maqsadlaridan biri bo‘lgan kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Mustaqil o‘quv faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish pedagogik jarayonning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, AKT vositalari o‘quvchilarning bilimlarni mustaqil o‘zlashtirish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, refleksiya va o‘z-o‘zini nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Elektron o‘quv modullari, virtual laboratoriyalar, interaktiv testlar va masofaviy ta‘lim platformalari mustaqil o‘qishni individual tezlikda va sifatli amalga oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, AKT vositalarining samarali qo‘llanilishi raqamli savodxonlik, axborotni tanqidiy baholash va motivatsiya darajasiga ham bog‘liq. Pedagogik tajribalar AKT asosida tashkil etilgan mustaqil o‘quv faoliyatida o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalari an‘anaviy usullarga nisbatan yuqori darajada rivojlanishini ko‘rsatadi. Shu bois, mustaqil o‘quv faoliyatida AKT vositalarining pedagogik imkoniyatlarini tizimli va maqsadga muvofiq qo‘llash ta‘lim sifatini oshirish va zamonaviy kompetensiyalarga ega kadrlar tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

⁸ Holmes W., Bialik M., Fadel C. **Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning**. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2020. – P. 57–73.

⁹ Polat E.S., Bukharkina M.Yu. **Information and Communication Technologies in Education**. – Moscow: Akademiya, 2020. – S. 112–125.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zunnunov A. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
2. Polat E.S. Novye pedagogicheskie i informatsionnye tekhnologii v sisteme obrazovaniya. – M.: Akademiya, 2019.
3. UNESCO. ICT in Education: A Critical Literature Review. – Paris, 2020.
4. Mayer R. Multimedia Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
5. Zimmerman B. Self-Regulated Learning and Academic Achievement. – New York, 2018.
6. Рахимова, Н., & Янгибоева, Ж. (2025). ВЛИЯНИЕ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРК НА ОБОГАЩЕНИЕ ЛЕКСИЧЕСКОГО ЗАПАСА И РАЗВИТИЕ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ. *Modern Science and Research*, 4(1), 416-427.
7. Рахимова, Н. (2024). СЕРГЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ ЕСЕНИН–ПЕВЕЦ НАРОДНОЙ ДУШИ. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(10), 191-198.
8. Рахимова, Н. Ш. (2024). ПАТРИОТИЗМ КАК КУЛЬТУРНЫЙ И ИДЕЙНЫЙ ФЕНОМЕН В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ. *MEDICINE, PEDAGOGY AND TECHNOLOGY: THEORY AND PRACTICE*, 2(12), 95-104.
9. Рахимова, Н. (2025). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО ЯЗЫКА НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОММУНИКАЦИИ СТУДЕНТОВ. *Modern Science and Research*, 4(1), 54-66.